

**ANTROPONIMIE SUBIECTIVĂ. SCURT ISTORIC
AL CERCETĂRILOR PRIVIND NUMELE DE PERSOANĂ
DIN VECHILE DOCUMENTE ROMÂNEȘTI**

Ruxandra Lambru

Descifrarea vechilor izvoare scrise ale românilor și cercetarea filologică a conținutului lor a fost o constantă a cercetărilor de la noi, faptele de limbă înregistrate oferind nu de puține ori soluții pentru clarificarea unor aspecte controversate sau pentru finalizarea unor cercetări diacronice, întregind tabloul istoriei limbii române. În plus, sursele documentare prezintă un inventar prețios de nume de persoane, de localități, de meșteșuguri ori obiceiuri, ce poate fi valorificat în egală măsură de istorie, filologie sau antropologie.

Ne propunem în continuare o trecere în revistă cronologică a cercetărilor care au valorificat numele din documentele medievale din Țările Române. În secolul al XIX-lea, lucrările care iau în considerare antroponimia românească sunt onomasticonul slav al lui Franz Miklosich¹, studiile lui Gustav Weigand pentru spațiul bulgar² și ale lui Tomo Maretić

¹ *Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen*, apărută în „Denkschriften der Akademie der Wissenschaften”, Philosophisch-historische Klasse, Viena, 1860-1874, reimprimată la Heidelberg în 1927.

² *Die Bulgarische Rufnamen*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache” (Rumänische Seminar), vol. XXVI, XXIX, Leipzig, 1921. Vezi și *Rumänen und Arumunen in Bulgarien*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache” (Rumänische Seminar), 1908, p. 1-105.

pentru sârbi și croați¹. Filologul sloven Franz Miklosich, deosebit de apreciat pentru contribuțiile sale la studierea raporturilor lingvistice slavo-române², de altfel, primul membru străin al Academiei Române, și-a manifestat interesul față de numele de persoane din documentele medievale românești, valorificându-le în vastul studiu *Die Bildung der Slavischen Personen und Ortsnamen*. Acesta este consacrat numelor laice slave și este structurat în trei capitole: 1. derivarea numelor de la o temă cu ajutorul sufixelor; este dată o cuprinzătoare listă de sufixe, grupate în *vocalice* și *consonantice*; 2. formarea numelor compuse (cu prefix sau negație urmat de temă, tip *Nenad*, sau prin alăturarea a două teme, tip *Desislav*, *Rastimir*), unde sunt enumerate 479 de teme, fiecare dintre ele exemplificată cu antroponime din toate limbile slave și 3. traducerea temelor. Lucrarea lui Miklosich a fost mult timp punct de plecare sau de referință pentru studiile în domeniu, mai ales în spațiul slav, dar și la noi. Ioan Pătruț motiva prestigiul acestui studiu prin celebritatea autorului și prin complexitatea materialului prezentat, neegalat până astăzi de nici o lucrare consacrată antroponimiei slave, dar remarca perpetuarea unor abordări defectuoase ce au ca punct de pornire opera citată (vezi *infra*).

Printre primii care au înțeles importanța numelor de persoane sau de locuri ce apar în vechile documente privitoare la români s-a numărat Bogdan Petriceicu Hasdeu, care publicase³ în anul 1885, adică la scurt timp după editarea lui pentru prima dată în Serbia⁴, unul dintre hrisoavele din timpul lui Stefan Dušan care se referise la vlahi, fiind atras în special de numele sub care apar aceștia. Hasdeu detașează sufixele *-ov/-ev/-ić*, traducându-le (de exemplu, redă *popovič* prin *allū lū Popъ*), și face o listă de nume proprii care pornesc de la nume comune din limba română, dintre

¹ *O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba*, „Rad”, Jugoslovenska Akademija Znanosti i Umetnosti, vol. 81-82, Zagreb, 1886-1887.

² Vezi G. Mihăilă, *Locul lui Franz Miklosich în studierea elementelor slave din limba română*, RSL, VI, 1962, p. 209-220; idem, *O sută de ani de la apariția lucrării lui Franz Miklosich „Elementele slave în limba română”*, LR, X, 1961, nr. 4, p. 334-338.

³ *Resturile unei cărți de donațiune de pe la anul 1348, emanată de la împăratul serbesc Dušan și relativă la starea socială a românilor de peste Dunăre*, în *Arhiva istorică a României*, vol. III, București, 1867, p.85-196.

⁴ *Хрисовула цара Стефана Душана*, publicat de Janko Šafařik în *Гласник Српског Ученог Друштва*, Belgrad, 1863, p. 264-310.

care unele evidente (*Ursul, Oparitul, Surdul*), iar altele discutabile (*Vărpele* < vb. 'a vărpele', *Lerko* < „Leru-i, Doamne!”)¹. În același loc, Hasdeu atrage atenția asupra frecvenței articolului hotărât *-ul* la numele din hrisov, care se atașează fie unei teme romanice, fie unei teme slave.

Ioan Bogdan a cercetat un alt izvor medieval sârbesc², căruia i-a publicat un rezumat însoțit de comentarii în același an cu editarea lui la Belgrad. Cel mai bogat material îl reprezintă, în opinia sa, numele menționate de hrisov (peste 300), de aceea alcătuiește o listă de nume și una de conume³, multe dintre ele asemănătoare cu cele descrise de Hasdeu. Bogdan subliniază că cele mai multe dintre acestea sunt laice de origine slavă, cele „creștinești” (calendaristice) fiind rare, ca și cele „curat românești”, pe care le enumeră separat⁴.

Lui Nicolae Drăganu i se datorează cercetarea *României în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticeii*⁵, apărută în anul 1933. În spiritul epocii, autorul folosește antroponimele și toponimele ca argument al vechimii elementului etnic românesc în Transilvania, Banat, Moldova și Muntenia, dar și în afara granițelor provinciilor istorice. Drăganu descoperă antroponime, dar mai ales toponime românești în nordul Serbiei, estul Croației și al Ungariei, în sudul Ucrainei, în opinia sa numele de locuri fiind dovada incontestabilă a prezenței românilor într-o regiune sau alta⁶. Multe etimologii sau paralelisme între numele de localități din spațiul sud-slav, de exemplu, și cele românești sunt forțate (toponimele croate *Rosinc, Rupa* explicate prin adj. *roș*, respectiv subst. *râpă*⁷ ș.a.) pentru a demonstra răspândirea și persistența elementului românesc în anumite zone geografice.

¹ *Archiva Istorică a României, ed. cit.*, p. 180.

² *Un hrisovul al regelui sârbesc Stefan Milutin*, publicat în „Convorbiri literare”, XXIV, nr. 6, 1890, p. 488-495 și reluat în volumul Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, p. 159-164.

³ Cu sensul de patronimice. Sunt trecute aici numele cu terminația în *-ic, -ović*, dar și câteva hipocoristice: *koja, kon]dre*.

⁴ Ioan Bogdan, *op.cit.*, p.161. Cele mai interesante sunt *bükor], kópil], mikül], ür]sül], raúl]*.

⁵ Nicolae Drăganu, *României în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticeii*, București, 1933. Termenul *onomastică* din titlu se referă, de fapt, la antroponimie.

⁶ Nicolae Drăganu, *op. cit.*, p. 38.

⁷ *Ibidem*, p. 99: „*Rosinc, Rusincz* pare a fi un derivat al românescului *roș* (...). Firește, dacă dacă nu trebuie citit *Rușinci* (...)”.

Drăganu face observații pertinente mai degrabă în privința diplomatiei referitoare la români, prezentată pe larg în introducere, cu accente polemice la adresa istoriografiei maghiare. Foarte util se dovedește a fi indicele, grupat în două categorii, *nume topice și de persoană și apelative românești sau cu referire la români*, care însă trebuie creditat cu rezerve în ceea ce privește etimologiile. Bogata documentare care a stat la baza lucrării lui Drăganu este valabilă, în parte, și astăzi, mai ales pentru onomastica transilvăneană. Studiul lui N. Drăganu este folosit ca sursă documentară secundară¹ pentru numele românești din arhivele maghiare de către Domnița Tomescu, autoare a unei recente lucrări de antroponimie istorică.

Un demers asemănător în intenție – atestarea răspândirii și vechimii elementului românesc –, dar cu o interpretare mai nuanțată a documentelor va întreprinde mai târziu Silviu Dragomir, care se limitează la spațiul sud-dunărean². Istoricul clujean tratează problema romanității din nordul Peninsulei Balcanice pe baza documentelor medievale emise în izvoarele bizantine și ulterior în cancelariile din Serbia, Bosnia și Croația. Termenul de vlahi din titlul lucrării semnifică, în accepțiunea sa, „urmașii vechii populații traco-ilirice romanizate la începutul secolului al VII-lea”³. Cel mai vast capitol al lucrării este consacrat vlahilor din Serbia, care cunosc și cele mai multe menționări în izvoarele istorice (circa 40). Autorul pornește de la primul document cunoscut, un hrisov al lui Stefan Nemanja din anul 1198, ce face referiri la sate de vlahi dăruite mănăstirii Hilandar (al cărei ctitor era), continuând cu hrisoavele din timpul lui Stefan Dušan – cele mai numeroase, dat fiind că este vorba de perioada de maximă expansiune a statului sârb – și oprindu-se puțin după 1500, când vlahii sunt pomeniți tot mai rar în acte oficiale. Autorul analizează separat referirile din izvoare la structura socială și familială a vlahilor, la drepturile și obligațiile acestora față de autoritatea domnului și nu în ultimul rând la numele lor, pentru ca, pe baza acestora și a toponimelor, să încerce să stabilească aria de

¹ Domnița Tomescu, *Numele de persoană la români, O perspectivă istorică*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001, p. 9.

² Silviu Dragomir, *Vlahii din Nordul Peninsulei Balcanice în Evul Mediu*, București, 1959.

³ *Op. cit.*, p. 5. De fapt, Dragomir nu face distincție între români (de la sud de Dunăre), aromâni, megleno-români și vlahii timoceni. Este citat chiar și un document din Bosnia care prin vlahi desemnează cetățenii din Ragusa, la p. 141.

răspândire a elementului romanic în Serbia. Anterior, Dragomir publicase un studiu consacrat vlahilor meridionali¹ în urma cercetării actelor de cancelarie din Bosnia-Herțegovina și Croația din evul mediu, în care din nou se servea de antroponimie și toponimie pentru atestarea vechimii și răspândirii vlahilor, văzuți ca extensiune a românității (subtitlul acestei lucrări este, de altfel, *Studiu din istoria româanismului balcanic*). Ca și în cazul lucrării lui Nicolae Drăganu, demersul lui Dragomir utilizează onomastica pentru a ilustra teza vechimii și continuității românilor în spațiul geocultural actual.

Cunoscutului editor de izvoare istorice Damian P. Bogdan îi datorăm cuprinzătoare indice de cuvinte din documente, cel mai cunoscut fiind *Glosarul cuvintelor românești din documentele slavo-române*², care cuprinde „material pentru un dicționar slavo-român al textelor slavonești din secolele XIV-XVII” (p. 5). Glosarul este structurat astfel: I. *Cuvinte românești în flexiune românească*, II. *Cuvinte românești în flexiune slavă* și III. *Cuvinte slave în flexiune românească*, fiecare din cele trei părți cuprinzând separat o listă de cuvinte comune și una de nume proprii („onomastică și toponomastică”), însoțite de anul apariției. Pe baza materialelor reunite de-a lungul activității sale de editor, D.P. Bogdan alcătuiește și un scurt curs introductiv pentru Școala de Arhivistică³, în care sintetizează trăsăturile generale ale slavonei românești, cu referiri la toponimie și antroponimie.

Cea mai întinsă lucrare consacrată antroponimelor este *Dicționarul onomastic românesc*, întocmit de istoricul N.A. Constantinescu⁴, care valorifică în special materialul onomastic din izvoarele istorice, glosarele și pomelnicele cunoscute la acea dată. Până la DOR au lipsit studiile de amploarea unui dicționar sau sintezele teoretice pentru antroponimia românească. DOR este un inventar al numelor de persoană din toate provinciile românești, cu menționarea primei atestări, însoțit și de o consistentă introducere ce trasează istoria sistemului antroponimic la români și sistemul de denominație. Efortul de excerptare a numelor din cele mai vechi documente latine, slavone, grecești și românești de la nord și sud de

¹ *Vlahii și morlacii*, Cluj, Imprimeria Bornemisa, 1924.

² București, 1946, prescurtat în continuare Bogdan, D.P., *Glosarul*.

³ D.P. Bogdan, *Caracterul limbii textelor slavo-române*, București, 1946.

⁴ București, Editura Academiei, 1963, prescurtat în continuare DOR.

Dunăre este remarcabil și neegalat de o altă lucrare în domeniu, făcând dicționarul un instrument indispensabil pentru studiul antroponimiei istorice. Deși a stabilit corect principiile de cercetare a numelor de persoane, N.A. Constantinescu a comis și unele erori, încercând să explice numele laice exclusiv prin apelative. Valoarea DOR, incontestabil cel mai cuprinzător inventar antroponimic de la noi, este în unele locuri subminată de echivalarea numelor proprii cu cele comune din limba română (sau din alte limbi, în cazul în care limba română nu „oferă” soluții). De asemenea, hipocoristicele și supranumele sunt puse pe același loc cu numele de botez și cu numele de familie, producând uneori confuzie. DOR a suscitât numeroase critici privind modul de clasificare și de explicare a numelor¹, dar, în ciuda unor lipsuri și erori, rămâne cea mai cuprinzătoare lucrare de antroponimie istorică din spațiul românesc.

Alexandru Graur a readus antroponimele în atenția „publicului larg” prin volumul *Nume de persoane* (1965). Deși studiul a avut până la urmă o funcție de popularizare, deoarece prezenta într-un mod accesibil situația numelor de botez și de familie la alte popoare și culturi, cu numeroase exemple, pentru a pune apoi în lumină caracteristicile sistemului onomastic românesc, informațiile teoretice rămân valabile și astăzi. Am amintit aici această lucrare, deși nu este consacrată antroponimiei istorice, datorită capitolului *Nume europene în epoca feudală*, în care este prezentată situația din evul de mijloc de la noi în context european. Sunt relevate consecințele contextului socio-cultural asupra circulației numelor și se aduc precizări referitoare la numele de botez autohtone, foarte puține, în opinia autorului². Recursul la materialul antroponimic din vechile documente este implicit. În stilul binecunoscut al autorului, accentul este pus pe etimologii, pe circulația cuvintelor, fără ca rigoarea stilului științific să dispară în redarea unor întâmplări hazlii ale căror eroi sunt... numele. Cartea lui Alexandru Graur rămâne atractivă și astăzi prin accesibilitate și prin claritatea prezentării.

¹ Vezi Ioan Pătruț, *Onomastică românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 10 și urm., și același, *Obiective și perspective în onomastica românească*, în SO, IV, 1987, p. 26.

² „Ele sunt formate eventual din cuvinte comune de origine latină, mai ales botanice (nume de flori sau de fructe) și zoologice (nume de animale) (...) și de la alte nume comune” (Al. Graur, *Nume de persoană*, București, Editura Științifică, 1965, p. 53).

Numeroase contribuții în cercetarea textelor vechi are academicianul Gheorghe Mihăilă, care s-a preocupat îndeaproape de relațiile româno-slave. În *Dicționar al limbii române vechi*¹, autorul consemnează cuvintele românești atestate în documentele slavone originale emise între anii 1374 și 1520, indiferent de funcția lor în textele respective (apelative sau nume proprii), cu condiția ca acestea din urmă să fie în același timp și apelative. Gheorghe Mihăilă consideră că numele de persoană, toponimele și hidronimele „fără «formă internă» românească pot fi relevante pentru fonetica și gramatica istorică a limbii române numai dacă apar românizate sub aspect fonetic, în forme gramaticale sau cu sufixe românești²”. Aceasta este o premisă de care vor ține cont în continuare cercetătorii din domeniul onomasticii, dar și autorii dicționarului slavonei românești (vezi *infra*).

Un colectiv al Institutului de Lingvistică din București, coordonat de profesorul Gheorghe Bolocan, a publicat în anul 1981 un *Dicționar al elementelor românești din documentele slavo-române (1374-1600)*³. În *Introducere* sunt explicate structura dicționarului, precum și principiile și metoda de întocmire a acestuia. În ceea ce privește antroponimia, DERS utilizează și explică un nou principiu de valorificare a elementelor lexicale din documentele slavo-române, conform căruia dacă un toponim sau un antroponim au o identitate formală cu un nume comun, neatestat însă în documentele din perioada respectivă, ele presupun preexistența aceluși nume comun și reprezintă prima lui atestare⁴. În ceea ce privește raportul toponime-antroponime, antroponimele conținute în DERS sunt, în multe cazuri, de mare utilitate pentru interpretarea corectă a numelor de locuri. Dicționarul mai cuprinde și o *Anexă* cu observații privind morfologia elementelor românești din documentele de cancelarie medievale (articolul enclitic și desinențe), cu atât mai utile cu cât vastul material pe care l-au avut la dispoziție autorii permite o analiză pe mai multe paliere ale vocabularului, cu exemple în diverse situații morfo-sintactice. Acestea arată

¹ Gheorghe Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi (sfârșitul sec. X – începutul sec. XVI)*, București 1974, prescurtat în continuare DLRV.

² *Ibidem*, p. 53.

³ Institutul de Lingvistică din București, *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române, 1374-1600*, redactor responsabil Gheorghe Bolocan, București, Editura Academiei RSR, 1981, prescurtat în continuare DERS.

⁴ DERS, *Introducere*, p. XXXV.

că formele românești ale articolului se regăsesc mai ales la antroponime și toponime și că numele de persoană, fiind transcrise cu mai multă grijă în acte – datorită importanței lor – sunt relevante pentru anumite aspecte de limbă, pisarii fiind vorbitori de română. De altfel, concluzia autorilor este că numele de persoană – ca și toponimele – din documentele medievale sunt românești, sau, mai precis spus, aparțin sistemului onomastic românesc¹. Atât DERS, cât și DLRV urmăresc mai ales primele atestări ale cuvintelor comune și aspecte de interes filologic general (grafie, morfologie, influențe) și sunt mai puțin interesate de materialul onomastic, care ar fi putut fi prezentat separat în DERS, de exemplu.

Un nume de referință în onomastica românească este cel al lui Ioan Pătruț, care prin numeroasele sale articole din revistele de specialitate, prin studiile și volumele publicate sau apărute sub îngrijirea sa, a scris o nouă pagină în domeniul analizei numelor. Fără îndoială, profesorul clujean a fost cel care a statornicit o nouă abordare a toponimiei și antroponimiei, prin punerea în discuție a metodei utilizate în redactarea dicționarului lui N.A. Constantinescu și Iorgu Iordan, prin stabilirea unor noi principii și metode de analiză onomastică, ca și prin sistematizarea abordării relației toponim-antroponim. Dintre lucrările publicate în volum, cele mai cunoscute sunt *Onomastica românească* (1980) și *Nume de persoană și nume de locuri românești* (1984). Prima s-a dorit a fi un punct de plecare pentru un nou dicționar onomastic românesc, de aceea autorul enunță în primul capitol o serie de principii și metode care să elimine unele confuzii din cercetarea antroponimelor și a toponimelor. Criticând explicarea forțată a numelor de persoane, în special a hipocoristicelor, prin apelative, Pătruț subliniază că doar supranumele sau poreclele pot avea această origine și insistă asupra precizării funcției numelor (nume unic, nume de familie, supranume) atunci când aceasta este deductibilă din documente². În opinia sa, greșeala de principiu a explicării antroponimelor prin substantivele comune pornește de la celebra lucrare a lui Miklosich, fiind preluată în virtutea tradiției de Gustav Weigand, N.A. Constantinescu sau Stefan Ilcev³. Pătruț reia în acest capitol unele din tezele sale expuse în alte studii

¹ DERS, *Anexă*, p. 273.

² Ioan Pătruț, *Onomastică românească*, ed. cit., p. 10.

³ *Ibidem*, p.15.

și articole, cum ar fi cea privind originea derivatelor (determinată de originea sufixelor) sau cea privind diferențierea împrumuturilor de derivate, aducând clarificări privind accețiunea unor termeni (*radical, temă, sufix lexical/ sufix antroponimic, hipocoristic slav/ român*). Interesează în mod special *radicalul*, care, în opinia autorului, este *segmentul care precedă sufixul (...) și care nu coincide nici cu rădăcina, nici cu tema*¹. Pe baza acestor radicale – care pot fi vocalice sau consonantice – se poate încerca o cronologizare a derivatelor. În fine, în acest capitol sunt enumerate sufixele lexicale cu specializare antroponimică, autorul subliniind importanța cunoașterii structurii hipocoristicelor slave pentru analiza corectă a antroponimelor românești. Volumul *Nume de persoană și nume de locuri românești* se constituie într-o continuare a *Onomasticii*, accentul fiind pus, după cum o arată și titlul, pe relația dintre antroponime și toponime, mai puțin aprofundată în cercetările teoretice, o temă asupra căreia va reveni și în articole ulterioare². Primul capitol al lucrării este consacrat unor probleme de metodă în onomastică, unde Pătruț revine asupra importanței precizării funcției numelui în cadrul analizei și recomandă gruparea antroponimelor și toponimelor în indici comuni în cazul înregistrării materialului onomastic în ediții de documente sau atlase³.

Un alt lingvist cu preocupări de mulți ani în domeniul antroponimiei este Christian Ionescu. El este autorul a două lucrări cunoscute și apreciate de publicul larg, *Mica enciclopedie onomastică*⁴ (1975) și *Dicționar de onomastică*⁵ (2001), în care ni se înfățișează un inventar de prenume aflate în circulație la noi din vechime și până astăzi. În *Dicționar*, ca, de altfel, și în *Mica enciclopedie...*, prenumele sunt prezentate sub forma unor articole de dicționar compuse din două părți: în prima, informații privind originea numelui, vechimea și sensul inițial, căile de pătrundere la români (populară sau cultă) și formele sub care este înregistrat, apoi data primelor apariții în documentele noastre, circulația și frecvența și tradițiile și obiceiurile legate

¹ *Ibidem*, p. 18.

² *Tradiție și inovație în onomastică*, în SO, 1990, nr. V, p. 14-23.

³ *Nume de persoană și nume de locuri românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 10, nota 1.

⁴ Apărut la București, Editura Enciclopedică Română, 1975.

⁵ București, Editura Elion, 2001.

de numele în discuție. A doua parte a articolului este compusă din corespondente ale numelui în alte limbi (dacă există), personalități care l-au făcut celebru, personaje din opere literare și muzicale. Acolo unde este cazul, se face o listă a datelor calendaristice în care sunt celebrați sfinții purtători ai numelui respectiv. După cum se poate vedea, numele sunt prezentate extrem de atractiv pentru cei interesați de originea și circulația acestora, nefiind neglijate informațiile din vechile documente românești, care oferă variante mai puțin cunoscute astăzi ale unor antroponime (*Andrian, Andreian* s.v. *Adrian, Zorza* s.v. *Gheorghe*¹ ș.a.).

Domnița Tomescu a publicat în anul 2001 lucrarea *Numele de persoană la români*, cu subtitlul *Perspectivă istorică*². Aceasta se constituie într-un demers diacronic cuprinzător, care pornește de la formarea și evoluția sistemului numelor de persoană la români, prezentând apoi sistemul onomastic medieval (cu două faze, în opinia autoarei: de fixare – secolele al XI-lea – al XIV-lea - și de consolidare – secolele al XV-lea – al XVII-lea) pentru a ajunge la perioada de modernizare a inventarului antroponimic. Prin complexitatea abordării, prin utilizarea documentată a unui număr impresionant de surse (nord- și sud-dunărene, maghiare sau de dincolo de Prut) și prin descrierea sistemului de denotație personală pentru fiecare perioadă analizată în toate cele trei provincii românești, lucrarea este, fără îndoială, cea mai bună introducere pentru un nou dicționar onomastic istoric românesc.

O cercetare aplicată pe izvoarele istorice medievale realizează Aspazia Reguș și Corneliu Reguș, în volumul *Nume de femei în vechi acte istorice (secolele XIV-XVI)*. Autorii au excerptat și analizat antroponimele feminine din documentele medievale circumscrise perioadei menționate în titlu, urmând principiile enunțate și aplicate în DERS – din al cărui colectiv de redactare cei doi au făcut, de altfel, parte. Remarcabil este faptul că extragerea materialului s-a făcut după documentele originale, nefăcându-se

¹ *Dicționar de onomastică*, p. 13, respectiv 191.

² București, Editura Univers Enciclopedic, 2001. Înțelegem dintr-o recenzie a profesorului Ion Toma (apărută în SCO 4, Craiova, 1999, p.431) că, la un moment dat, a existat un proiect de realizare a unui *Dicționar istoric de antroponimie românească* de către un colectiv aflat sub conducerea Domniței Ichim-Tomescu. Probabil că volumul discutat de noi aici este o parte a proiectului.

apel la ediții decât în cazul în care textele au fost inaccesibile. Utile, deși reduse ca dimensiuni, sunt capitolele ce precedă dicționarul propriu-zis, deoarece prezintă sistemul denominației pentru perioada medievală, ca și particularitățile fonetice și morfologice ale antroponimelor feminine. Din punctul de vedere al originii, acestea sunt clasificate în *feminine ecleziastice*, *slave laice* și *românești laice*. Deosebit de util este capitolul consacrat formulelor de denominație personală, care aveau, în actele de cancelarie medievale, o structură binară: *nume individual* și *nume complementar*. Capitole separate tratează formarea numelor feminine, cu o listă de sufixe însoțite de exemple, și formarea supranumelor. Pentru a face mai accesibilă utilizarea indicelui, numele sunt transcrise cu caractere latine, astfel că aspectele legate de eventualele variante de redare a aceluiași nume în documente diferite, în funcție de „adecvarea” alfabetului chirilic la fonetica acestuia, sunt menționate pe scurt în capitolul consacrat particularităților fonetice¹. Înțelegem rațiunile practice care au stat la baza deciziei de a transcrie numele în alfabet latin, chiar dacă ar fi fost interesant să urmărim grafia originală a numelor, cu eventualele variante, mai ales că materialul a fost excerptat chiar după documentele originale, și nu după ediții.

Pe lângă lucrările publicate în volum citate mai sus pot fi amintite și câteva articole apărute în revistele de specialitate și consacrate numelor de persoană din documentele istorice. Aspazia și Corneliu Reguș au publicat două studii privind antroponimele masculine din Moldova și antroponimele feminine (nearticulate) din documentele românești², iar într-un altul s-au referit la frecvența numelor slave compuse³, în timp ce Christian Ionescu a descris sistemul de denominație din Țara Românească⁴. În sfârșit, problema grafiei numelor proprii din documentele medievale a fost pusă în discuție de

¹ Aspazia Reguș, Corneliu Reguș, *Nume de femei în vechi acte istorice (secolele XIV-XVI)*, București, Editura Mustang, 1999, p. 38-39.

² Aspazia Reguș, Corneliu Reguș, *Antroponimele masculine în documentele slavo-române emise de cancelaria Moldovei între anii 1388-1456*, în SCL, XXV, 1974, nr. 5 și 6, p. 497-502 și 595-608; Aspazia Reguș, *Antroponime feminine nearticulate în vechi acte istorice*, în LR, XXVII, 1978, nr. 3, p. 311-313.

³ *Nume slave compuse în antroponimia istorică românească*, în LR, XXXIV, 1985, nr. 3, p. 239-243.

⁴ *Sistemul antroponimic românesc în secolele al XIV-lea și al XV-lea (Țara Românească)*, în LR, 1978, nr. 3, p. 243-252.

Andrei Avram¹, al cărui studiu se referă la textele românești cu grafie chirilică, și de Gheorghe Bolocan², care tratează aspecte ale grafiei textelor slavo-române pe baza materialului din DERS.

De remarcat este faptul că studiile mai recente au fost facilitate de publicarea în ediții accesibile a izvoarelor istorice pe parcursul ultimelor decenii ale secolului trecut, în special în cadrul colecției *Documenta Romaniae Historica*. Din păcate, nu au fost încă tipărite *Dicționarul istoric de antroponimie românească*³ și *Dicționarul numelor de familie*⁴, la care au colaborat cercetători de la Laboratorul de științe onomastice de la Universitatea din Craiova și de la Institutul de Lingvistică din București, sub coordonarea regretatului profesor Gheorghe Bolocan. Acestea pot valorifica prețioasele fișe antroponimice de la DERS, rămase în custodia Institutului de Lingvistică, precum și mai noua Bază de date antroponimice a României, existentă la Facultatea de Litere din Craiova⁵.

Acest scurt istoric al literaturii onomastice din spațiul românesc arată că, de la o epocă la alta, în antroponimia istorică s-au diversificat ipotezele de lucru, s-a îmbogățit universul conceptual al disciplinei și s-au perfecționat modelele analitico-interpretative. De la confuzia formă-origine, care l-a făcut pe Franz Miklosich să enunțe caracterul preponderent slav al sistemului onomastic românesc, la disocierea metodologică realizată de Ioan Pătruț în privința numelor slave și a celor românești derivate de la un etimon slav, cercetările de antroponimie istorică au dovedit o evoluție polimorfă. Aceasta face dificilă o evaluare generalizatoare a bibliografiei, dar menține un interes constant pentru noi direcții de cercetare.

¹ *Contribuții la interpretarea grafiei chirilice a primelor texte românești*, extras din SCL, XV, 1964, fasc. 1-5.

² *Despre grafia numelor proprii în documentele slavo-române*, în LR, XXVII, 1978, nr.3, 221-226. Este pusă în discuție folosirea grafemelor [,], ô în documente din secolele al XIV-lea – al XV-lea din Moldova și Țara Românească.

³ Anunțat de o recenzie semnată de Ion Toma în SCO nr. 4, Craiova, 1999, p. 431.

⁴ Prezentat de Gh. Bolocan în SCO nr. 2, Craiova, 1996, p. 7-44.

⁵ Colectivul de aici a constituit Baza de date antroponimice a României (BDAR) prin prelucrarea pe calculator și în laborator a informației privind numele de botez și de familie purtate de toți locuitorii României, inclusiv frecvența pe județe a fiecărui nume (informație preluată de la Teodor Oancă, *Geografie antroponimică românească. Metodă și aplicații*, Craiova, 1998, p. 8. Nu este clar dacă au fost introduse și nume din vechi documente și arhive pe lângă cele furnizate de Serviciul de Evidență a populației).

Subjective Anthroponimy. A Brief History Concerning Person Names from Old Romanian Documents

This article proposes a chronological survey on researches regarding person names excerpted from Romanian medieval documents, starting with important names like Franz Miklosich, B.P. Hasdeu, Ioan Bogdan and reaching to the most recent contributions signed by Christian Ionescu, Domnița Tomescu, Aspazia Reguș, and Corneliu Reguș. Such a brief history of onomastic literature from Romanian space reveals a rich diversity which various authors have granted the field in the last century. In historical anthroponimy studies some hypotheses have been launched and analytical and interpretative models have increasingly become solid references for most scholars. Working at the end of the nineteenth century, Miklosich was not aware of form-origin confusion, so that he stated a certain Slavic original character of Romanian onomastic system. A century later, Ioan Pătruș separated methodologically Slavic names from Romanian ones that derived from a Slavic theme. Thus, one has to be aware of a polymorphic evolution of anthroponimy during more than one hundred years that makes the whole field somehow difficult to evaluate it in general statements.